

Девето основно училище "Пейо Крачолов Яворов" - Благоевград

Благоевград 2700
ул. "Борис Ангелушев" №1,
ж.к. „Ален мак“

тел.: 0877928805
e-mail: info-101700@edu.mon.bg
<https://9ou-blagoevgrad.com/>

Утвърждавам:
Директор: **Василка Величкова**
(име, подпис и печат)

УЧЕБНА ПРОГРАМА

за разширена подготовка по български език и литература

5. А клас

2026 – 2027 учебна година

Хорариум на избираемите учебни часове: 1,5/ 51

седмичен / годишен

Изготвил:
(Феризка Шамова)

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ *БЪЛГАРСКИ ЕЗИК*, ЗА V КЛАС
(РАЗШИРЕНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по български език в V клас на прогимназиалния етап е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, които са предпоставка за запознаване на учениците със системата на съвременния български книжовен език и за развиване на техните комуникативни компетентности.

Във връзка с развиване на социокултурните компетентности тази учебна програма представя теми и дейности, насочени към запознаване с елементите на речевата ситуация и усвояване на умения за ориентиране в нея; към осмисляне на разликата между официално и неофициално общуване; към овладяване на знания за най-общите особености на текста; към прилагане на формули на речевия етикет.

По отношение на развиваните езикови компетентности учебната програма предлага теми и дейности, насочени към изучаване на основни езикови единици, което е предпоставка за овладяване на правоговорни, правописни и пунктуационни правила и за формиране на умения за тяхното прилагане. Въвеждат се минало свършено време и минало несвършено време на глагола; минало свършено деятелно причастие; минало несвършено деятелно причастие; предлог и наречие като неизменяеми части на речта; второстепенни части на изречението; представя се думата като единство от речниково и граматично значение. Задълбочават се и се разширяват знанията за местоименията.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

По отношение на комуникативните компетентности в устното и в писменото общуване в V клас се предвижда усъвършенстване на уменията за уместно използване на формулите на речевия етикет, за представяне и самопредставяне. Развиват се уменията за разбиране на смисъла на текст при слушане и при четене с определена комуникативна цел, за създаване на текст: текст за представяне и текст за самопредставяне, план на текст, отговор на въпрос по житейски проблем.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Разбира зависимостта на езиковите средства от речевата ситуация и ги използва в съответствие с нея. Разпознава особеностите на официалното и на неофициалното общуване. Владее речевия етикет при публично общуване. Задава въпроси и дава отговори по поставена от него или по избрана от друг тема.

ЕЗИКОВИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ

Разсъждава, формулира твърдения по житейски въпрос и ги аргументира.
Търси, извлича, подбира и използва информация от различни видове текст и от различни информационни източници за решаване на комуникативни задачи.
Разбира инструкции и работи по зададен модел в училищна и в извънучилищна среда.
Познава видовете текст – описание, повествование, разсъждение.
Разпознава разговорния, художествения и официално-деловия текст.
Владее езикови средства, свързани с фонетични, с морфологични, със синтактични и с лексикални явления, и ги използва уместно в речевата практика.
Служи си с разнообразни синтактични конструкции и използва синонимни варианти според целта на общуване.

КОМУНИКАТИВНИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ

Слушане
Умее да изслушва събеседника и да сравнява различни гледни точки при участие в диалог.
Разбира смисъла на познат и на непознат текст при слушане с определена комуникативна задача.
Четене
Разбира смисъла на познат и на непознат текст при четене с определена комуникативна задача.
Изработва план на текст с определена комуникативна задача.
Говорене
Спазва правилата на книжовния изговор.
Поставя логическо ударение, като се съобразява с определена комуникативна цел.
Участва в диалог, умее да оспори мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването.
Създава в устна форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне;
- отговор на житейски въпрос.

Писане
Планира, структурира, композира и графично оформя текста, който създава.
Спазва изучените книжовни езикови правила.
Има формирани правописни навици по отношение на често употребявани думи и на думи от терминологичната лексика.
Редактира текст.
Създава в писмена форма:

- текст за представяне и текст за самопредставяне,
- план на текст,
- отговор на житейски въпрос,

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Езикът – средство за общуване	Познава строежа на езика (звукове/букви, думи, изречения, текст). Ориентира се в ситуацията на общуване, определяйки целта, предмета, участниците и условията на общуване включително и при електронно общуване.	речева ситуация – цел, предмет, участници, условия
2. Официално и неофициално общуване	Проявява адекватно речево поведение в публично общуване. Използва уместно формулите на речевия етикет включително и при електронно общуване. Поставя логическо ударение на подходящо място.	официално и неофициално общуване речев етикет логическо ударение
3. Текстът в общуването. Строеж на текста	Осмисля текста като средство за общуване. Умее да извлича информация от текст. Може да определя темата, подтемите (микротемите) и ключовите думи.	тема на текста подтеми в текста ключови думи в текста
4. Повествованието, описанието и разсъждението в текста	Разпознава повествованието, описанието и разсъждението в текста. Възприема, осмисля и обработва информация от описание, от повествование и от разсъждение в текст.	

5. Речниково и граматично значение на думата	Осмисля думата като единство от речниково и граматично значение. Правилно и целесъобразно използва многозначните думи според конкретния контекст. Уместно употребява думи в прякото и в преносното им значение. Умее да работи с тълковен речник, речник на чуждите думи.	граматично значение многозначност на думата контекст
6. Видове думи според речниковото им значение и звуковия им състав	Разпознава омоними. Уместно използва в речта си синоними и антоними. Коментира употребата на синоними, антоними и омоними в текст. Умее да работи със синонимен речник, с речник на антонимите.	омоними
7. Правопис и правоговор на думата в зависимост от нейния морфемен строеж	Определя, правилно изговаря и пише морфемите в думата. Умее да работи с правописен и с правоговорен речник.	морфема словообразователни морфemi и формообразователни морфemi
8. Звукови промени. Подвижно Ъ. Непостоянно Ъ	Правилно пише и изговаря думи с неударени гласни звукове, със струпване на съгласни звукове. Правилно изговаря и пише думи с непостоянно Ъ, с подвижно Ъ. Правилно изговаря и пише често употребявани думи и думи от терминологичната лексика.	подвижно Ъ непостоянно Ъ
9. Изменяеми части на речта. Местоимение	Разпознава изменяемите части на речта. Прави морфологичен анализ на съществително име, на прилагателно име, на числително име, на глагол. Правилно пише и изговаря частите на речта. Разпознава местоименията като заместващи и свързващи думи в изречението и в текста.	изменяеми части на речта морфологичен анализ

10. Лично местоимение. Възвратно лично местоимение	Разпознава личното и възвратното лично местоимение и определя граматичните им признаци. Правилно използва формите на личното и на възвратното лично местоимение.	възвратно лично местоимение
11. Притежателно местоимение. Възвратно притежателно местоимение	Разпознава притежателното местоимение и възвратното притежателно местоимение и определя граматичните признаци. Използва местоименията като заместници и свързници думи; правилно ги изговаря и пише. Правилно употребява в речта си притежателното местоимение и възвратното притежателно местоимение.	притежателно местоимение възвратно притежателно местоимение
12. Време на глагола. Минало свършено време. Минало несвършено време.	Разпознава основната форма и спрежението на глагола. Разпознава и правилно образува формите на минало свършено и на минало несвършено време. Целесъобразно използва и съвместно употребява минало свършено и минало несвършено време при създаване на свой текст. Употребява правилно и уместно глаголните времена (сегашно време, минало свършено време, минало несвършено време и бъдеще време).	основна форма на глагола спрежение на глагола минало свършено време минало несвършено време
13. Нелични глаголни форми (причастия). Употреба на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текста.	Разпознава неличните глаголни форми в текст. Разпознава и образува минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Спазва особеностите в правописа и в правоговора на минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Употребява правилно и уместно минало свършено и минало несвършено деятелно причастие в текст.	нелични глаголни форми (причастия) минало свършено деятелно причастие минало несвършено деятелно причастие

14. Неизменяеми части на речта. Наречие. Предлог	Разпознава наречието и предлога в изречението. Правилно и уместно употребява наречието и предлога в речевата практика. Прилага правописните и правоговорните правила при употреба на наречие и предлог.	неизменяеми части на речта наречие предлог
15. Главни части в простото изречение	Открива подлога и сказуемостта в изречението. Умее да изразява подлога с различни части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име, местоимение. Прилага правилото за членуване на подлога в изречението в писмен текст, който създава.	
16. Второстепенни части в простото изречение	Разпознава и осмисля функциите на допълнението, обстоятелственото пояснение и определението като второстепенни части в простото изречение, владее употребата им. Прилага правилото за членуване на второстепенните части в изречението в писмен текст, който създава. Прави синтактичен анализ на просто изречение.	допълнение обстоятелствено пояснение определение синтактичен анализ

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента **БЪЛГАРСКИ ЕЗИК** се предвиждат следните теми:

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
Диалог. Представяне и самопредставяне	Участва в диалог в официална и в неофициална обстановка, като съобразява своите въпроси и отговори с тези на останалите участници в диалога. Умее да изслушва събеседника си и да оспорва мнение, различно от своето, като проявява толерантност и учтивост в общуването. Поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел. Представя себе си и друг човек (включително и по електронен път) според правилата на речевия етикет.	

Отговор на житейски въпрос	Създава в устна и в писмена форма текст, в който изразява лична позиция по житейски проблем и подбира подходящи аргументи. Умее да композира и структурира текст – отговор на житейски въпрос, в определен обем и в съответствие с комуникативната цел. Използва езикови средства, подходящи за ситуацията на общуване. Редактира и оформя писмения текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне). При създаване на устен текст спазва правилата на правоговора и поставя логическо ударение, като се съобразява с комуникативната цел.	отговор на въпрос аргумент абзац
План на текст	Осмисля плана като средство за ориентиране в съдържанието и в структурата на текста. Умее да прави план на текст. Редактира и оформя план на текст в съответствие с изискванията за писмено общуване (правопис, пунктуация, графично оформяне).	

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Сравнява и осмисля речникови значения, синтактични конструкции от българския език и от изучавания чужд език. Използва познанията за езиковите единици и закономерности при усвояване на граматичната система на чуждия език.
Дигитална компетентност	Използва книги от електронни библиотеки и други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача. Използва мултимедия за представяне на резултати и продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Работи в библиотека. Планира работата си с помощта на справочни материали. Използва различни видове речници. Чете и предава на съучениците си информация, получена от различни източници, включително и електронни.

Социални и граждански компетентности	Умее да работи в екип при изпълнение на съвместни задачи. Разбира кодексите на поведение, приети в различните общества и среди, как и по какъв начин националната културна идентичност взаимодейства с европейската идентичност. Проявява толерантност и учтивост към събеседника, независимо от неговата социална, етническа и полова принадлежност. Съобразява се с другите участници в комуникативния акт. Проявява уважение към мнението на другите и използва подходящи паралингвистични средства (мимика, жест, поза). Проявява ценностна ориентация при интерпретиране на проблеми от различни текстове.
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Използва познанията си по български език при анализ и коментар на художествени текстове, предвидени за изучаване по литература. Осъзнава ролята на езика в историческото развитие на българската общност и използва богатите му възможности за изразяване на различни чувства, за изказване на мнение и впечатление в разнообразни комуникативни ситуации. Проявява толерантност и уважение към културната различност.

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА,
КОМПОНЕНТ ЛИТЕРАТУРА ЗА V КЛАС
(РАЗШИРЕНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по литература в V клас е насочено към овладяване на базисни знания, умения и отношения, свързани с митологията, с фолклора и с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика.

Очакваните резултати в областта на социокултурните компетентности са свързани с различаването на основните норми и ценности, характерни за традиционната общност, както и с разбирането на основни принципи и конфликти на митологичния и на фолклорния модел за света, проявени в словесни произведения. Тези културни специфики се очаква да бъдат съотнасяни с непосредствения жизнен опит на ученика.

Очакваните резултати в областта на литературните компетентности са насочени към разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания.

В учебната програма като комуникативни компетентности се определят компетентностите на учениците да възприемат и да създават различни текстове.

Очакваните резултати в областта на комуникативните компетентности в V клас са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика за културно изразяване и творчество.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ И ОТНОШЕНИЯ
СОЦИОКУЛТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава основни ценности и норми на митокултурната (традиционната) общност. Определя в изучавани текстове проблеми и конфликти, специфични за митологичния и за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях. Разпознава по откъс от изучавано произведение неговия автор и (заглавието на) самото произведение. Свързва имена на герои от изучавано произведение с името на неговия автор и със заглавието на произведението. Свързва изучавано произведение с името на автора, с жанра, с имена на герои от произведението, със сюжета и мотивите му.
	Определя начини, по които (откъс от) конкретен фолклорен и литературен текст въздейства естетически, и се обосновава чрез примери от художествения изказ. Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.

ЛИТЕРАТУРНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Различава характерни особености на пространството и времето в изучавани митологични и фолклорни текстове. Различава основни персонажи на мита и основни за фолклора герои и конфликти. Съпоставя различни митически версии за Сътворението/Началото на света и обяснява разликите помежду им. Тълкува образи на света в изучавани фолклорни текстове. Познава значението на следните жанрове на словесността: <i>мит, вълшебна (фолклорна) приказка</i>, разпознава техни жанрови характеристики и тълкува текстове на <i>легенда, вълшебна (фолклорна) приказка, народна песен</i> съобразно конкретните проявленията на жанра. Познава значението на понятието <i>сюжет</i>. Съпоставя изучаван мит и изучавана легенда, разказващи за едно и също събитие, и обяснява сходства и различия помежду им. Съпоставя изучавани приказки на различни народи, обяснява сходства и различия помежду им и оценява значението им за културното многообразие. Обяснява отношения между герои в изучаван текст. Различава в приказните опозиционни двойки герои различни аспекти на фолклорния образ на човека. Различава в изучаван художествен текст приписване на специфично човешки характеристики на животно, на предметен или на природен обект и обяснява значението им за изграждането на смисъла на (откъс от) текста.
КОМУНИКАТИВНИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Създава в устна форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Създава в писмена форма разказ по зададени опори – тема, начало и/или край, с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история. Анализира и критично оценява сполучливостта на свои или чужди (в устна или в писмена форма) според осъществяването на комуникативната им задача: разказ по въображение, трансформиращ преразказ, разказ по зададени опори – тема, начало и/или край. Спазва книжовни езикови правила.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
I. Митологичен модел за света	Различава характерни особености на митологичния модел за света. Познава значението на понятието <i>мит</i> и разпознава негови характерни черти.	мит
I.1. Древногръцки мит за произхода на боговете (преразказан от Пестър Кърджилов)	Идентифицира в древногръцки мит за произхода на боговете подобията, разликите и конфликтите между боговете и хората. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в древногръцки мит за произхода на боговете. Намира и извлича информация от древногръцки мит за произхода на света/на боговете с оглед на конкретна изследователска задача.	
I.2. Библейски разказ за Началото на света (преразказан или откъс от „Битие“)	Идентифицира в библейски разказ за Началото на света подобията и разликите между Бог и човека. Различава основни персонажи и характерни особености на пространството и времето в библейски разказ за Началото на света. Намира и извлича информация от библейски разказ за Началото на света с оглед на конкретна изследователска задача.	
II. Фолклорен модел за света	Различава основни ценности и норми на традиционната общност, свързани с опозицията свое – чуждо. Съпоставя отношенията между човека и традиционната общност със своя опит. Различава характерни особености на фолклорния модел за света.	
II.1. „Господ и дяволът правят света“	Разпознава жанрови характеристики на легендата „Господ и дяволът правят света“. Тълкува легендата „Господ и дяволът правят света“ съобразно конкретните проявления на жанра. Съпоставя библейския разказ за Началото на света и легендата „Господ и дяволът правят света“ и обяснява сходства и разлики помежду им. Определя в „Господ и дяволът правят света“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
II.2. „Тримата братя и златната ябълка“	Познава значението на понятието <i>вълшебна (фолклорна) приказка</i> и разпознава нейни жанрови характеристики, проявени в „Тримата братя и златната ябълка“. Тълкува приказката „Тримата братя и златната ябълка“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Тримата братя и златната ябълка“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях. Познава значението на понятието <i>сюжет</i> .	вълшебна (фолклорна) приказка сюжет
	Определя разликите на жанровете. Тезисира	

II.3. „Златното момиче“	Различава характерни особености на пространството и времето в приказката „Златното момиче“. Различава в приказните опозиционни двойки герои от приказката „Златното момиче“ различни аспекти на фолклорния образ на човека. Тълкува приказката „Златното момиче“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Златното момиче“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	приказни опозиционни двойки герои
II.4. „Троица братя града градяха“ или II.4. „Слънце и Грозданка“	Разпознава жанрови характеристики на народна песен, проявени в „Троица братя града градяха“ или в „Слънце и Грозданка“. Тълкува народната песен „Троица братя града градяха“ или „Слънце и Грозданка“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Троица братя града градяха“ или в „Слънце и Грозданка“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
II.5. Фолклорен/традиционен календар	Познава значението на понятието <i>ритуал</i> и на различаването делник – празник за фолклорната общност. Познава основни празници от фолклорния/традиционния календар: Коледа, Великден, Пасха, Курбан байрам, Гергьовден. Самостоятелно подбира четива и използва различни информационни източници, за да изпълни конкретна изследователска задача.	ритуал
III. Различни разкази за човека и света III. 1 „Хайдути“ (Хр. Ботев)	Разпознава основни ценности и норми на традиционната общност и разбира тяхната трансформация в „Хайдути“. Различава основни герои в „Хайдути“ и тълкува постъпките им, съотнасяйки ги с основни ценности и норми на традиционната общност, както и с личния си опит. Разпознава образи на народната песен, изградени в „Хайдути“. Различава характерни особености на пространството и времето в „Хайдути“.	
III.2. „Легенда за рома“ (откъсът с легендата от приказката, преразказана от Михаил Георгиев)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в „Легенда за рома“. Тълкува „Легенда за рома“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Легенда за рома“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	

III.3. „Главатарят, който искал да плени месечината“	Обяснява значението на сюжета в приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“. Тълкува приказката „Главатарят, който искал да плени месечината“ съобразно конкретните проявления на жанра. Определя в „Главатарят, който искал да плени месечината“ проблеми и конфликти, специфични за фолклорния модел за света, съпоставя ги с личния си опит и обосновава позиция по тях.	
III.4. „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ (Ш. Перо)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“. Обяснява значението на сюжета в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“. Тълкува приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ съобразно конкретните проявления на жанра. Различава в приказката „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
III.5. „Грозното патенце“ (Х. Кр. Андерсен)	Различава основни герои и характерни особености на пространството и времето в приказката „Грозното патенце“. Тълкува приказката „Грозното патенце“ съобразно конкретните проявления на жанра. Оценява завършека на приказката „Грозното патенце“ във връзка с нейния сюжет и с личния си опит. Различава в приказката „Грозното патенце“ приписване на специфично човешки характеристики на животно и обяснява значението им за изграждането на смисъла на текста.	
III.6. Из „Похитителят на мълнии“ (Рик Риърдън): подбрани откъси от X глава	Различава в откъси от „Похитителят на мълнии“ характерни особености на вълшебната приказка и обяснява отношения между героите на творбата. Съпоставя откъси от „Похитителят на мълнии“ с древногръцки мит, с „Тримата братя и златната ябълка“ и/или с „Котаракът Наставник, или Котаракът в чизми“, обяснява сходствата и различията между сюжетите им и оценява значението им за културното многообразие.	

В часовете за развиване на комуникативните компетентности в компонента *ЛИТЕРАТУРА* се предвиждат следните теми:

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Трансформиращ преразказ	Създава в писмена форма трансформиращ преразказ с определена дидактическа задача. Спазва книжовни езикови правила.	трансформиращ преразказ
Разказ по въображение	Създава в устна и в писмена форма разказ по въображение с цел да изрази творчески представи, преживявания, чувства. Спазва правилата на книжовния изговор, а в писмена форма – книжовни езикови правила. Поставя логическо ударение на подходящо място.	
Разказ по зададени опори: тема; начало и/или край	Създава в писмена форма разказ по зададени опори с цел да: изрази творчески представи, преживявания, чувства; заинтригува възприемателя с разказваната история. Спазва книжовни езикови правила.	

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности и междупредметни връзки
Умения за общуване на чужди езици	Съпоставя превод от/на чужд език като форма на езиково посредничество с различните видове преразказ като други форми на същото комуникативно умение. Съпоставя изучавани в часовете по литература текстове с текстове, изучавани в часовете по чужд език, въз основа на обща културна и/или жанрова принадлежност.
Дигитална компетентност	Представя теоретични знания например за сюжет, за персонажна система чрез дигитални средства. Използва мултимедия за представяне на продукти от изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Планира работата си с помощта на различни видове справочни материали. Използва книги от електронни библиотеки и от други електронно базирани информационни източници за изпълнение на конкретна изследователска задача.
Социални и граждански компетентности	Упражнява самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или на комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на силните и слабите си страни, на своя стил на учене.

Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	Съпоставя и различава нормите и ценностите, валидни в традиционната, във фолклорната и в съвременните общности, регламентиращи/регулирущи взаимоотношенията между индивида и общността. Съпоставя и различава историческите, митическите и фолклорните разкази и образи на света, създадени от различни общности. Изразява впечатления, чувства, настроения, мисли, позиции по проблеми с помощта на различни сцени – вербален, визуален (в т.ч. и изобразителен), музикален.
--	--

Девето основно училище "Пейо Крачолов Яворов" - Благоевград
Благоевград 2700
ул. "Борис Ангелушев" №1,
ж.к. „Ален мак“

тел.: 0877928805

e-mail: info-101700@edu.mon.bg

<https://9ou-blagoevgrad.com/>

Утвърждавам:
Директор Василка Величкова

УЧЕБНА ПРОГРАМА

за разширена подготовка по математика **5. А клас**

2026 – 2027 учебна година

Хорариум на избираемите учебни часове: 1/34

седмичен / годишен

Изготвил: Ангелина Плоскова
(име, подпис)

A handwritten signature in blue ink, belonging to Angelina Pliskova, is written next to her name.

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО МАТЕМАТИКА ЗА V КЛАС
(РАЗШИРЕНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по математика - разширена подготовка в прогимназиален етап е насочено към усвояване и затвърдяване на учебния материал изучаван в общообразователната подготовка и е свързан с постигане на очакваните резултати от обучението по учебен предмет математика и с изграждане на ключови компетентности на ученика. В учебните часове по РП ще работим със сборник по математика на изд. "Анубис", автори Т.Витанов, Л.Дилкина, И.Джонджорова, П.Тодорова, Н.Иванова.

Основната цел е учениците да открият необходимостта от знанието и неговото приложение при решаването на конкретни задачи.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентности	Знания, умения и отношения <i>В резултат на обучението си ученикът:</i>
Числа. Алгебра	• Сравнява дробни числа и извършва действията събиране, изваждане, умножение и деление, закръглява десетични дроби с определена точност. • Пресмята числови изрази, съдържащи до четири действия в множеството на положителните рационални числа и нулата.
Фигури и тела	• Познава основните равнинни геометрични фигури: триъгълник, четириъгълник, знае техните елементи, видове, някои техни свойства и признаци и умее да ги прилага. • Познава куб и правоъгълен паралелепипед, знае елементите и развивките им.

Функции. Измерване	• Прилага формулите за периметър и за лице на основните равнинни фигури: триъгълник и четириъгълник. • Прилага формулите за лице на повърхнина и за обем на куб и на правоъгълен паралелепипед. • Знае връзките между кратни и производни на мерните единици и умее да преминава от една мерна единица в друга.
Логически знания	• Разбира на конкретно ниво смисъла на логическите съюзи „и”, „или”, „ако..., то...”, отрицанието „не” и на релациите „следва” и „еквивалентност”. • Преценява вярност и рационалност в конкретна ситуация и умее да обосновава изводи. • Образова на конкретно ниво отрицание на съждение.
Елементи от вероятности и статистика	• Разчита и интерпретира информация, представена с текст, с графики, с таблици или с диаграми. • Сравнява информация при свързани множества от данни. • Използва информацията от графично и таблично представяне на данни, за да отговори на въпроси, които са пряко или косвено свързани с таблицата или с графиката.
Моделиране	• Знае понятието процент и умее да представя и намира определено количество по различни начини. • Оценява и интерпретира съдържателно получен при моделиране резултат и предвижда в определени рамки очакван резултат. • Моделира с числов израз.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
1. Делимост	- Знае, разбира и прилага понятията, свързани с релацията делимост (делител, кратно, остатък, общ делител, общо кратно, признак за делимост). - Знае изучените признаци за делимост на 2, на 3 и на 5. - Представя естествено число като произведение на прости множители. - Записва произведение на равни множители като степен. - Намира ОД/НОД на две числа. - Намира ОК/НОК на две или на три числа. - Прилага признаците за делимост при решаване задачи. - Прилага НОД и НОК при решаване задачи.	НОД, НОК, просто и съставно число, прост множител, взаимно прости числа, степен
2. Обикновени дроби	- Разбира и прилага понятието обикновена дроб и понятията, свързани с него (числител и знаменател, правилна и неправилна дроб, смесено число, съкратима и несъкратима дроб) - Чете и записва обикновени дроби и смесени числа. - Записва неправилна дроб като смесено число и обратно. - Знае основното свойство на дробите, разширява и съкращава обикновени дроби. - Привежда обикновени дроби под общ знаменател. - Сравнява обикновени дроби и ги подрежда върху даден числов лъч. - Прилага алгоритмите за действия с обикновени дроби. - Пресмята числови изрази с обикновени дроби, съдържащи до четири действия. - Намира неизвестна компонента при действията събиране, изваждане, умножение и деление	общ знаменател, числов лъч, реципрочно число

	на обикновени дроби. • Използва свойствата на действията с обикновени дроби за рационално смятане. • Решава основни задачи, свързани с част от число. • Моделира приложни ситуации и решава казуси от ежедневието, като прилага знанията за обикновени дроби и действията с тях.	
3. Десетични дроби	• Разбира и прилага понятието десетична дроб и понятията, свързани с него (цяла част, дробна част, десетична запетая, десети, стотни). • Чете, записва и сравнява видовете десетични дроби (крайна десетична дроб, безкрайна периодична дроб). • Изобразява десетични дроби (записани с точност до десетите) върху даден числов лъч. • Закръглява десетични дроби. • Знае алгоритмите за извършване на действия с десетични дроби. • Пресмята числови изрази с десетични дроби, съдържащи до четири действия. • Намира неизвестни компоненти при действията събиране, изваждане, умножение и деление на десетични дроби. • Открива зависимости на сбора, разликата, произведението и частното от компонентите им в конкретни ситуации. • Използва свойствата на действията с десетични дроби за рационално смятане. • Знае връзката между обикновена и десетична дроб и преминава от един запис към друг. • Знае понятието процент. • Решава основни задачи, свързани с процент. • Прилага знанията си за процент при моделиране на задачи от областта на икономиката и финансите и за решаване на задачи, свързани с практиката.	скорост, процент

	• Решава текстови задачи с практико-приложен характер (напр. за разстояние, за части от цяло, задачи от движение), в които се използват знания за дробни числа. • Събира, организира и представя данни за един признак в таблица. • Разчита, използва и интерпретира данни, представени с таблици и диаграми (линейна, точкова, блокова, кръгова), моделиращи или произтичащи от житейски ситуации.	
4. Основни геометрични фигури	• Намира разстояние между две точки, от точка до права и между успоредни прави. • Разбира понятието перпендикулярни прави и перпендикулярни отсечки. • Построява отсечка равна на дадена отсечка, сбор и разлика на отсечки. • Разпознава видовете триъгълници и четириъгълници и знае техните елементи и свойства. • Чертае триъгълник, правоъгълник, квадрат, успоредник и трапец върху квадратна мрежа. • Знае мерните единици за дължина и за лице. • Премахва от основните мерни единици за дължина и лице към техни кратни и подразделения. • Намира обиколка на правоъгълник, квадрат, успоредник, ромб и на трапец и ги изразява в различни мерни единици. • Намира лице на триъгълник, правоъгълник, квадрат, успоредник, ромб и на трапец и ги изразява в различни мерни единици. • Намира основните линейни елементи на триъгълник, правоъгълник, квадрат, успоредник, ромб и трапец чрез използване на формулите за обиколка и за лице. • Разчита и тълкува данни от чертеж или математически текст, описващи геометрична ситуация. • Прилага знанията за триъгълник, правоъгълник, квадрат, успоредник, ромб и трапец за моделиране и решаване на практически и на житейски ситуации.	височина на триъгълник, лице на триъгълник, лице на четириъгълник, успоредни отсечки, съседни страни, срещуположни страни, диагонал на четириъгълник

5. Геометрични тела	• Разпознава правоъгълен паралелепипед и куб в обекти (предмети) от заобикалящия го свят. • Знае основните елементи на правоъгълен паралелепипед и на куб и техни свойства. • Разбира понятията околна повърхнина, лице на повърхнина и обем. • Пресмята лице на повърхнина на правоъгълен паралелепипед и на куб. • Пресмята обем на правоъгълен паралелепипед и на куб. • Знае мерните единици за лице на повърхнина (m^2, dm^2, cm^2, mm^2) и за обем на правоъгълен паралелепипед и на куб (m^3, dm^3, cm^3, mm^3).	развивка
----------------------------	--	----------

Годишният брой часове за изучаване на учебния предмет *математика РП* в V клас е 1ч. седмично спрямо годишен брой часове в прилагания в училището рамков учебен план.

- От пети клас започва изписването на системните мерни единици на латиница.
- При реализация на програмата спазването на хронологията на темите е задължително.
- Разпределението на съдържанието се прави по преценка на този, който използва учебната програма, и в зависимост от целта – от автори на учебници при разработване на отделни урочни статии или от учители при планиране и реализиране на учебния час, като учителят може да прецени различно от предложеното в учебника разпределение на съдържанието.
- Броят на урочните статии в учебника, предназначени за усвояване на нови знания, не може да надвишава 84.
- В подбора на ситуации за представяне на изучаваните теми и проблеми и на задачите за прилагане на наученото следва да преобладават ситуации от практиката, водещи до математическо моделиране с цел решаване на житейски казуси.

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни, от писмени, от практически изпитвания)	25%
Оценки от контролни и от класни работи	42%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по проекти и др.)	33%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

дейности, които могат да се реализират в класната стая:

- Да се извършват аритметични действия с помощта на калкулатор, което спомага за изграждане на математическа компетентност и основни компетентности в областта на технологиите.
- Да се извършват измервания върху предмети или модели с форма на изучаваните фигури и тела, което доизгражда математическата компетентност и развива ключовите компетентности инициативност, предприемчивост.
- Да се изработват модели на куб и правоъгълен паралелепипед, което развива математическата компетентност;
- Да се чертаят геометрични фигури върху квадратна мрежа, което допринася за придобиването на математическа компетентност.
- Да се построяват перпендикуляр от точка до права и височини в триъгълник с помощта на правоъгълен триъгълник, което подпомага

придобиването на математическа компетентност.

- Да се използват програмни продукти за демонстрация на геометрични фигури и правоъгълен паралелепипед и куб, което спомага за придобиване на математическа компетентност и ключови компетентности в областта на природните науки и технологиите, дигитална компетентност, социални и граждански компетентности.
- Да се използват различни източници за разчитане и интерпретиране на данни, зададени с текст, таблици или диаграми, което подпомага формирането на математическа компетентност, компетентностите в областта на чуждите езици, социални и граждански компетентности.
- Информацията от графично и таблично представяне на данни да се използва за формиране на умения за отговори на въпроси, които са свързани с таблицата или с графиката (например да се обединят данни, да се направят изчисления с данните, да се направят изводи и заключения).
- Да се търси, извлича, подбира, обобщава и осмисля информация от различни по формат текстове (непрекъснат – писмена реч, организирана в изречения, структурирани в абзаци; прекъснат – таблица, графика, диаграма, списък, изображение и др.; смесен – комбинация от прекъснат и непрекъснат текст), включително и дигитални, за изпълнение на определени задачи, което подпомага формирането на компетентности в областта на българския език.

Развиване на компетентности, които са косвено свързани с математическата грамотност:

- Дигитална компетентност – представяне на презентации, решаване на задачи, използвайки компютър, чертане на фигури и др.
- Езикова компетентност – математическите понятия и тяхното използване като част от езиковата култура, проекти за даден математически проблем, доклад за историята на даден дял от математиката, доклад за конкретен математик, математически факт или понятие, описание на обекти или процеси.
- Социални и граждански компетентности – проучване на актуален граждански въпрос и на възможностите, които предоставя математиката за решаването му. Примери – безработица (пресмятане на проценти), замърсяване (колко тона боклук се изхвърлят, колко от тях се рециклират) и др.
- Умение за учене – усвояване на правила и на алгоритми, подпомагащи познавателния процес и даващи сигурност при изпълнение на процедури, демонстриране на логически умения при изразяване на аргументи и разсъждения.